

mod Husmændene ved at ville opstige dem, naar de krævede, hvad der er Lov og Billighed. Til Bøndestændens Haandhævelse udtædte den enevældige Konge et Forbud, saaledes at Forbdrøtterne, naar de handlede derimod, skulde være hans Befalingers modvillige Overtrædere, og paabød, at de skulde straffes, hvis de alligevel ndleiede Bøndersteder. Ved Bøndersteder forstaar jeg og Lovgivningen Landeiendomme over 1 Tønde Hartkorn, og ved Huse forstaas, hvad der er under 1 Tønde Hartkorn. Nu vil jeg spørge den ærede Minister, om der er anden Grund til Vindstibeligbed og Arbeidsfomhed paa en Eiendom paa $\frac{1}{2}$ Tønde Hartkorn, end der er med Hensyn til en Eiendom med 1 Tønde Hartkorn. Hvis han maa tiltræde min Mening, at Motiverne i den Henseende ere ens, saa spørger jeg ham igjen, hvorfor kunne da ikke Husmænd ligesaavel have et Billighedskrav paa Fæste som Gaardmænd? Hvorfor vil da Ministeren blive ved at sige, at de kun skulle have Ret til at være Leiere? Hvorfor vil altsaa Ministeren blive ved at sige, at Husmænd skulle være Gjenstand for Udjugelse og udeluftes fra virkelig Virkelyst? Hvorfor vil Ministeren da paastaa, at Husmænd skulle være en ringere Grad af Landbrugere end Gaardmændene, og at de skulle følge Godsseierne i deres Tog ligesom disse Herrer forlange det? Jeg gad høre, hvad den ærede Minister vil svare mig paa disse Spørgsmaal, som upaatvibelig have Hjemmel i denne Lov, som nu er hundrede Aar gammel. Man kan ikke, saaledes som det ærede Medlem fra Hjerteminde, komme og paatalde sig den Fønnesbechste Lov fra 1872 og sige, at deri staar, at Husmændene ikke skulle være Fæstere. Det staar der slet ikke Noget om i denne Lov, ikke en Døit. Der staar i den, at Gaarde skulle ikke kunne udleies paa Aaremaal, men at de skulle udleies paa Fæste, der er derimod ikke bestemt noget som helst om Husmænd.

Vi have jo siden havt Husmandsagen under Behandling her i Thinget, og deraf udkom Husmandskreditsloven. Jeg tror, at Rigsdagen og den daværende Minister anerkjendte, at Husmændene havde et Krav paa Staten ved at faae en saa særegen Lov som denne, en Lov, som ikke en Gang nogenstunde var forelagt med Hensyn til Gaardmændene, men jeg tør vel ogsaa mene, at Ingen her i Rigsdagen den Gang antog, at nu vare vi færdige med Husmandsagen, at nu var den lagt paa Hylben til evig Tid. Jeg tror, at denne Lov var, ligesom Loven af 1790 mod Udleie af Gaarde paa Aaremaal, et Symbol paa, at Husmands-

standen havde Rettigheder, der trængte til Bevarelse. Jeg mener, at en saadan Tilstand som den, der nu er ved at udbille sig paa Landet, hvor Godsseierne af politiske Hensyn udsige Mænd, som ellers ere uanstavelige, trænger til at blive drøftet. Den ærede Minister paastaaar, at der slet ikke kan være Tale om Fæste for Husmænd. Jeg derimod mener, at det er det første Skridt at sige, at Leiebetalingen ikke maa bestaa i Pligtarbejde, og at Leieforholdet ikke forpligter til at arbejde for Udleieren. Og dernæst mener jeg, at til en Begyndelse maa et Leiemaal af et Hus ikke sættes paa kortere Tid end 10 Aar. Det er blot Begyndelsen, i den Tid, der kommer derefter, vil det Spørgsmaal komme frem, om ikke Husmændene have ligesaa god en Ret til at blive Selveiere som Gaardmændene. Det er det, som den ærede Minister og hans Ven fra Hjerteminde bestride, men jeg vil dog tillade mig følgende historiske Erindringer derimod.

Det er aldeles urigtigt, naar man tror, at Husmændene have været udeluftede fra Retten til at blive Fæstere. Det har været troet i mange Tider. Det har været doceret i Stænderforsamlingen af Ørsted, og det har været paastaaet af den Mand, som gjorde Indledning til de nyere Landboreformer, nemlig Indenrigsminister Bang; men Bang erkjendte selv i Motiverne til den Fæstelov, som han overleverede til Landbokommisjonen, sin Feiltagelse. Der siger han: S. E. Larsen — der er min Talsmand, det er Bøndernes første Jurist — har gjort ham opmærksom paa, at allerede i 1702 i Loven om de Borneede paalægges det Godsseierne at udleie al Bøndestyb, altsaa ogsaa Huse, og der staar udtrykkelig, at Boligerne skulle udleies paa Fæste, ikke paa Aaremaal. Det er, siger Bang, overjet af Ørsted og mig, ja det er endog overjet af dem, der i Stænderforsamlingen paastod, at der tilkom Husmændene Ret til Fæste paa deres Steder lige saa vel som Gaardmændene. Men Bang erkjender altsaa, at i 1702 udkom denne Lov, som gav Husmændene Ret til at blive Fæstere, og som forbød at bortleie lige saa vel Huse som Gaarde paa Aaremaal. Dette beder jeg den ærede Minister, som bestemt ikke er inde i vort Landvæsens Historie, læse efter, for at han kan se, hvad hans Formand, Bang, har sagt, og dersom han har en anden Mening end Bang, beder jeg ham bevise, at Bang var en Juster i Landboret, eller at S. E. Larsen var en endnu større Juster. Og dersom den ærede Minister kan gjøre dette Kunststykke, tjener han sine